De vita & morte D. PAVLI LVTHERI MEDICI Oratio

MATTHÆI DRESSERI,

Filijs, hæredibusqꝫ eius dicata,

Mense Martio, anni XCIII.

LIPSIAE
IMPRIMEBAT MICHAEL
LANTZENBERGER.

Anno M. D. XCIII.

DE PAVLO LVTHERO
Oratio
Ad filios & hæredes.

QVoties Paulum Lutherum, patrem veſtrum vel præſentem intuebar, vel de abſente cum animo meo cogitabam: non tam corporis, quam animi quandam imaginem aui veſtri Martini Lutheri videre mihi videbar. Talem enim cogitatione mihi fingebam fuiſſe Martinum Lutherum, cum diuino Spiritu impulſus Eccleſiam ex dominatu pontificis Romani in libertatem veram vindicauit, qualem cernebam patrem veſtrum vultu & grauitate in cauſis religionis verſari. Quò igitur viuo illo lætatus ſum impenſiùs, eò nunc mortuo angor vehementiùs: in his præſertim communibus miſerijs, quibus tanquam fluctibus alluimur. Sed ita fert hæc mortalis conditio, qua naſcimur, & viuimus, & ita exigit dignitas alterius vitæ, quæ hanc caducam excipit, vt acta iam decurſaq; ætate, quam cuiq; dominus vitæ aſſignauit, per mortem ad æternum in cœlis gaudium aditus nobis patefiat. Id quod patri veſtro, magno in primis viro etiam contigit. Qui poſtquam

curriculum quinquaginta nouem annorum in terris confecerat, sexagesimo tandem ætatis requiem ex curis angoribusq; ; quos secum fert hæc vita, consecutus in cœtum beatorum migrauit.

Cùm autem de hac migratione iudicium ex anteacta vita non immeritò fiat, & cum eo bene actum esse existimetur, qui vera pietate Deum in his terris coluit, & fructum ingenij virtutisq; suæ in proximum quenq; contulit: credo vobis etiam, ad quos hæreditas paternæ virtutis & laudis pertinet, iucundam fore factorum eius præclarorum, & ad imitandum expositorum commemorationem. Quò enim altiore dignitatis gradu collocatus fuit, ampliusq; de patria & republica meritus est, eo dulcior est eius recordatio, & maiori consolatione permulcere orbitatem vestram poterit.

Fuit autem Paulus Lutherus non vnus de multis: quippe in quo nihil vulgare, abiectum, aut humile deprehendi potuit, sed egregia, eximia, & præstantia ferè extiterunt omnia. A patre in primis indolem ingenij & virtutis magnam accepit. Etsi enim non vlla lege naturali virtus ex parentibus in sobolem propagatur: singulari tamen munere Dei magnitudo paterni animi ad Paulum Lutherum translata, vel certe communicata cum eo fuit. Vt ergo in Martino patre robur quoddam animi incredibile & inuictum extitit: sic in Paulo filio grauitas & constantia admirabilis eluxit. Ac Martini quidem patris motus heroicos fuisse nemo, qui historiam eius nouit, negare potest. Qui cùm iam fundamenta emendationis Ecclesiæ iecisset, & voce literisq; doctrinam suam in conuentu Imperij frequentissimo contra fulmina Pontificis, & tela vndique in se

inten-

intenta defendiſſet: etiam ad reſtituendum coniugium inexpiabili fraude pontificis Romani ſacerdotibus ereptum, animum appulit. Duxerant iam vxores, Bartholomæus Bernardus præpoſitus Kembergenſis, & poſt eum paſtor Hirsfeldenſis, reformatæ eccleſiæ miniſtri. Horum ergo veſtigia perſecuturus Lutherus, hoc pium & verbo diuino omni ex parte congruens vitæ genus & ipſe ingreſſus eſt. Et vt toti terrarum orbi planum faceret, vota monaſtica non plus valere, quàm ſanctum Dei verbum: virginem ſacerdotem, Catharinam à Bora in matrimonium duxit. Ita enim decuit virum heroicum, & ad omnia ſumma natum, non, quid pontifici Romano placeat, quærere, ſed quid Deus poſtulet, attendere atque exequi. Quare ab initio ſtatim reformationis magna documenta dedit, quàm contemneret pontificia commenta, omnibuſq; rebus oſtendit, ſe non iudicium, non gratiam, non plauſum hominum ſpectare, ſed ſolius verbi diuini ductum authoritatemq; ſequi.

Iraſcebatur quidem Romanus pontifex, fremebant epiſcopi & monachi, concipiebant flammas indignationis plerique omnes docti: ſed deſpiciebat Lutherus, & pro nihilo putabat hæc fulmina excommunicationum & comminationum, tanquam inania terriculamenta. Et vbi verbum erat Dei, quod ſequeretur, ibi non curabat edicta, quæ promulgant homines. Probè etiam didicerat illud ex Cicerone, nulla remedia tam facere dolorem, quàm quæ ſint ſalutaria. Itaq; cùm ferre opem & ſalutem afflictæ & miſerè commentis hominum oppreſſæ Eccleſiæ deberet: ea remedia adhibuit, quæ acria nimis pleriſq; omnibus videbantur, qui ciuilius agendam rem tantam cenſebant.

Annus tunc erat ætatis Lutheri quadragesimus secundus, Christi verò millesimus quingentesimus vicesimus quintus: quo ipso tempestas formidolosissimi temporis oblata est, rusticis passim compluribus Imperij locis seditiosè & tumultuosè ante oculos volitantibus. Quæ res cùm timorem magnum bonis omnibus inijceret, magis exulceratos aduersariorum animos ad obtrectandum Luthero exacuit: quasi is esset, qui ex communibus miserijs non solum communem dolorem non caperet, sed omnibus lætitijs etiam incederet. Sed ita oportuit virum magnum in aduersis etiam grauem constantemque reperiri, vt & congruentia doctrinæ religionis cuius emendationem susceperat, faceret, & aduersarios maleuolentia, atque inuidia furentes eluderet. Quanquam ipsi quidem Luthero multa alia in mentem venerunt, quæ eum impulerunt, vt more aliorum hominum sobolem susciperet, & quo ad eius facere posset, Deo cultores, patriæ ciues nominisque sui hæredes ac propagatores educare cuperet.

Nati sunt ex hoc illius coniugio cum alij liberi, Ioannes & Martinus, Magdalena item, & Margarita filiæ, tum Paulus iste patri multis rebus, in primis verò animi magnitudine similis, anno scilicet à Nato Christo 1533. die Ianuarij vicesimo octauo: quo vix compressus erat furor Turcicus, qui sese non in Vngariam solùm, sed etiam in Germaniam effuderat, & horribiles minas flammarum ferri & vastitatis ingentis iactarat. Meminerunt nonnulli superstites, qui me paululum ætate antecedunt, quantus tunc fuerit ardor mentis Martini Lutheri, quàm incitatum studium ad propulsandum tantum tyrannum ab aditu Germaniæ, atque

adeo

adeò ab aris & focis patriæ. Nec dubium eſt, eius precibus repreſſum eſſe Turcorum impetum, & ex finibus noſtris eiectum tyrannum. Sic enim animum induxerat, idque exploratum etiam quaſi diuino quodam oraculo confirmatus habebat, ſe molem omnis belli grauioris ab eccleſia & patria precatione ſua, quoad viueret, propulſaturum eſſe. Etſi igitur Cæſar Carolus V. & frater eius rex Ferdinandus exercitum numeroſum ex Germanis, Italis, & compluribus alijs nationibus comparatum in agrum Viennenſem contra Turcam adduxerunt: tamen noluit Deus alijs armis, quàm piorum precibus illum à nobis arceri. Quanquam etiam non parùm conterritus eſt tyrannus nomine Imperatoris Caroli, quem diuina authoritate & felicitate armatum ſciebat.

Ac ſi qui ſunt, qui plus à me tribui Luthero fortè putant, quàm homini fas eſt: hi meminerint, heroicos motus, quales arſerunt in Luthero, longè ſupra vulgarem captum collocandos eſſe. Non igitur id, quod ſibi denegatum eſſe intelligunt, etiam huic heroi defuiſſe arbitrentur. Quo in genere mirabiliter peccant hoc tempore, qui Lutheri vel ſcripta vel facta ita aſpiciunt, vt ad ſuum iudicium, ſuamque intelligentiam accommodent, vel quod deteſtabilius eſt, corrigere illius acta non vereantur. Quod perinde mihi habendum eſſe videtur, ac ſi pueri ſenum dicta emendare, aut grandes eorum calceos induere velint. Quod vt planius intelligatur, ignorandum non eſt, vnum fuiſſe Lutherum, non plures, nec eſſe hodie comparandos cum vno Luthero omnes, qui ſe illi vel æquare, vel anteferre volunt. Hoc quicunque faciunt, inſcitiam ſuam duntaxat pro-

xat produnt, & apud imperitos forte plausum inueniunt, à pijs verò, & cordatis irridentur eorum ineptiæ.

Sustinuerat iam Lutherus hostium in se complures impetus, & quidem acerrimos. VVormaciæ primùm in conuentu imperiali vnus infinitæ multitudini, honore, potentia, & opibus munitæ restitit, & verbum Dei plus valere, quàm validissimas inferorum portas re & facto demonstrauit. Postea anno vicesimo quinto rusticorum tumultus voce & calamo repressit & confutauit. Anno verò vicesimo nono & trigesimo secundo Turcum Viennam obsidentem, ac minis terrorecq; immani erectum, passim in aditu Germaniæ vagantem, precibus suis foras proiecit. Epitasis verò & omnium acerrima conflictio eius extitit in conuentu Augustano, qui in annum trigesimum incidit. Ibi enim non de parte aliqua religionis, sed de tota eius dignitate atque salute agebatur. Ibi demum precibus, vigilijs, neruis, & artubus opus fuit. Omnem enim vim omnemque conatum intentabant aduersarij, nec quiescendum sibi esse arbitrabantur, nisi Lutherum & doctrinam eius omnem euertissent. Immo sanguine Germaniam repleri malebant, quam Lutheri nomen aut doctrinam amplius ferre. Quid Lutherus? solius Christi, cuius causam agebat, ope nititur, cum eo dies ac noctes colloquitur, disceptat, contendit tanto ardore, tantaque vehementia Spiritus, vt qui vidit, is luctam patriarchæ Iacobi cum Deo se vidisse confirmet. Has contentiones considerent hi, qui ex suo ingenio iudicare Lutherum volunt, vel corrigere eius dicta & instituta audent. Reperient sanè, se tantò esse inferiores hoc heroë, vt si viueret, neque aciem oculorum eius

ferre,

ferre, neque ardorem animi ſuſtinere poſſent.

Poſt tot & tanta certamina Lutheri natus Paulus à primis annis dedit documenta ingenij acris, animiq; conſtantis & grauis. Vnde, qualis quantuſque futurus eſſet, diuinare heroicus pater poterat. Nec difficile erat, cum ad naturam bonam educatio conformatioq; doctrinæ accederet, præclarum illum, & eximium euadere. Habebat enim domi patrem admirabili vi ingenij, doctrinæ, pietatis, magnanimitatis, & constantiæ antecellentem, quem ſuſpiciebant præſentes, admirabantur abſentes, cuius neque dictum, neque factum vllum poterat eſſe obſcurum. Eum igitur quotidie intuebatur Paulus, in eo defixus erat, eum obſeruabat, & partim in ſchola, partim in domeſtica diſciplina ad verum Dei cultum, ad modeſtiam, & ad literarum doctrinam inſtruebatur. Ex ſchola in Academiam, cuius pater caput & profeſſor primarius erat, traductus, literas latinas & græcas non quidem ex lacunis, hoc eſt, ex putidis, nouis, aut vulgaribus authoribus, ſed ex viuis fontibus, id eſt, ex philoſophorum, oratorum, poëtarum, & hiſtoricorum probatorum ſcriptis optimiſque eorum interpretibus, Philippo Melanthone, Vito VVinſemio, & alijs didicit. Efflореſcebant enim tunc literæ, & eloquentiæ ſtudia, tanquam ex barbarie renata, caput efferebant. Enarrabantur igitur in VVitenbergenſi Academia optimi quique authores latini & græci, indeque in gratiam cum Muſis redire Germani incipiebant. Explicabatur doctrina artium omnium tanta diligentia, luce, & vtilitate, vt Athenæ ipſæ ex Græcia in Saxoniam migraſſe, ibique ſedem dignitatis & fortunarum ſuarum collo-

casse viderentur. In tanta igitur copia literarum & artium, iucundum fuit Paulo Luthero professores optimos audire, ex quorum scholis etiam doctior quotidie euasit. Nam sermonis latini & græci facultatem magnam sibi comparauit, & in artium scientia tantum consecutus est, vt ad superiorem aliquam disciplinam capessendam satis instructus esse videretur.

O felix seculum, quod tunc fuit, & felices etiam homines, quibus contigit in VVitenbergensi Ecclesia & Academia videre atque audire duo illa lumina Ecclesiæ & scholarum, Martinum Lutherum, & Philippum Melanchthonem, à quibus totus orbis Christianus collustratus est, quorumque fontibus omnes hortuli, quos habemus reliquos, irrigati sunt. Constat coniunctissimos fuisse eos viros officijs, vsu, consuetudine, tum consiliorum etiam & studiorum societate, vnaque mente, & consentientibus animis verbum Dei, ac literarum doctrinam ex tenebris eruisse,& contra innumerabiles sophistas, barbaros, & virulentos hostes defendisse. Factum est vtique admirabili benignitate Dei,vt hoc nobilissimum par amicorum in emendatione Ecclesiæ & scholarum coniungeretur, & alter alterum mutuis operis subleuaret, firmioribusque animis res tota perageretur. Valeant ergo, qui dissidia inter eos fuisse volunt, & Melanchthonem in quibusdam doctrinæ partibus non paruis à Luthero discessisse, aut dissensisse contendunt. Quos enim diuinitus coniunctos fuisse scimus, eos diuellere opinionum & sententiarum dissimilitudine impium est. Sed quid non tentat audacia & temeritas? Auditæ sunt nuper admodum voces quorundam Lutheromastigum, quibus in con-

inconſtantiæ arguebatur ipſe etiam Lutherus, quaſi ſententiam de Cœna ſancta voluiſſet immutare, & ad commenta aduerſariorum inflectere, ſi vita contigiſſet. Quod ſi de Luthero, quo vix ſol quicquam vidit conſtantius, non puduit aduerſarios comminiſci, quid de Melanchthone fingi non poteſt? Quem ſi forte aliqui à vera ſententia abſtraxerunt, ipſi viderint, quomodo hoc ſuum factum excuſent. Ego ſummam laudem in eo pono, quod vterque doctrinam ſuam tot annos, & tot auditoribus ac nationibus traditam ex veris fontibus hauſerint, nec ab ea ſententia, quam alijs inculcarunt, ipſi vllo tempore ætatis ſuæ receſſerint. Sic enim confirmabat Paulus Lutherus, teſtis locupletiſſimus, ſe paulo ante mortem Philippi familiariter cum eò collocutum, hæc verba ex ore illius audiſſe: Non profiteor aliam doctrinam, quàm Lutherus tradidit, nec de ſententia hac diſcedam, quoad vita ſuppetet. Naturæ tamen diſcrimen magnum in his fuiſſe, nemo ignorat. In Luthero enim animi excelſi & inuicti magnitudo, & robur exiſtebat: Melanchthon verò magis timido, demiſſo, & fracto animo erat. Iam vtrum laudabilius ſit, conſtantiam in doctrina tantis doctoribus tribuere, an mutabilitatem mentis, in religione præſertim, facilè reperient, qui modo ſine amore, & ſine cupiditate, ſineque odio iudicare volent.

In talium ergo doctorum ſchola, & domeſtica etiam diſciplina eruditus Paulus, ſcientia & exemplis præclarè auctus eſt. Ac in literis quidem & philoſophia eò iam proceſſerat, vt ad certum genus ætatis degendæ, & ad diſciplinam ſuperiorem aliquam ſeſe applicare poſſet. Inerat autem in eo ad virtutem & ad

doctrinam de natura rerum, morborumque remedijs maior quædam indoles, quæ maturè emersit, & spem parentibus summam attulit. At dum in hoc cursu animi & industriæ est: ecce ad vitæ exitum pater heroicus vocatur, obituque eius currus & auriga Israëlis occidit, quemadmodum Melanchthon. publicè de eo pronunciauit. Accersitus erat à Mansfeldiæ comitibus Islebiam, controuersiarum quarundam causa. Quò cum venisset, ex sententiaque susceptum negocium confici cœpisset: in morbum incidit, ex quo non conualuit. Affuit ei tunc Paulus filius, & non solum periculi paterni, quod in transeundo Sala flumine obtigit, socius fuit, sed etiam in morbo operam bonam fidelemque patri nauauit. Nec solum dicta eius, sed etiam vota & preces ardentes, quibus ecclesiam & se Christo omnis salutis authori commendauit, sedulo audiuit, & extremum illius Spiritum excepit.

Ingressus erat tunc annum ætatis decimum tertium, quo, licet propter imbecillitatem consilij, nondum satis de genere cursuque viuendi certo iudicare posset: id tamen institutum tenuit, quo duci se à natura ipsa intelligebat, & quod Philippus Melanchthon maximè suadebat. In hoc igitur omnes neruos contendit, tantumque paucis annis à morte patris consecutus est, vt testimonium eruditionis suæ publicum ab Academia VVitenbergensi, anno supra millesimum quingentesimum, quinquagesimo septimo impetrarit, & Doctor Medicinæ, Decano Iacobo Milichio, renunciatus sit. Inde progressus in Salana Academia medicinam docere cœpit; sed incommodo quodam, & nescio quo dissidio theologico permotus, re-

licta Academia, in aulam VVimarienſem receptus, medicinam Saxoniæ principibus fecit. Quam enim à patre acceperat libertatem in dicendo, eam tunc etiam vſurpabat in Academia, vt ſi quem à normà doctrinæ veræ recedere, vel non recto pede ad veritatem Euangelij incedere videbat, ingenuè eum argueret; nec periculi metu vllo frangeretur. Hoc verè Lutheranum eſſe duxit, idque ad extremum vſque tenuit, vt quod ſentiret, conſtanter proloqueretur.

In aula communes tempeſtates & procellas, quæ id temporis quaſi fato quodam incidebant, cum principe ſuo Ioanne Friderico Saxoniæ duce ſubijt. Cuius enim valetudini atq; ſaluti in proſperis diligenter ſeruierat, eum nec in aduerſis deſerendum eſſe putabat. Itaque in obſidione Gothana in medium diſcrimen vitæ capitisq; periculum ſeſe cum eo intulit. Verè fatalis erat ille annus ad interitum Germaniæ, niſi Deus admirabili beneficentia rempublicam noſtram reſpexiſſet. Domi enim in viſceribus imperij bellum ciuile flagrabat, foris verò, in Vngariæ regno Turcicus furor in cæde & ſanguine Chriſtianorum bacchabatur. Quod malum tamen in vtraque parte ſic repreſſit & mitigauit, Deus, vt in Pannonia Solymannus cum minis & barbaro immanique terrore animam impiam exhalaret, ante expugnatum Sigetum. In Turingia verò ſequenti ſtatim anno, autoritate imperij, induſtria electoris Saxoniæ Auguſti & cura Ioannis VVilhelmi Saxoniæ principis, ſic omne diſſidium ſublatum eſt, incendiumq; reſtinctum, vt ardor flammæ imperium attingere non poſſet. In tanto igitur diſcrimine grauem conſtantemq; ſeſe præſtitit Lutherus, nec temere tamen quicquam

 fecit

fecit, ſed munus officij etiam in quacunque fortuna tueri honeſtum atque neceſſarium ſibi eſſe exiſtimauit. Solent quidem plures orientem Solem ſpectare, quàm occidentem, vt Pompeius dixit: ſed alienum à bono viro eſt, propter aduerſa ab officij religione declinare.

Quanquam autem bellum, quod exarſerat ſine cæde & ſanguine ſedatum eſt: tamen mutationem magnam ducatui ſuperioris Saxoniæ attulit. Nam & princeps Saxoniæ Ioannes Guilielmus fratri Ioanni Friderico in gubernatione ſucceſſit, & altera eius ducatus pars Ioannis Friderici filijs tributa eſt. Ac Ioannes quidem Guilelmus optimus, maximeque ſalutaris princeps, viros doctos in aula, Academia, & eccleſia, tempeſtate commutata, colligebat ac fouebat clementiſſimè. Sed Paulus Lutherus à Marchione Ioachimo II. Electore Brandeburgico ad corporis & valetudinis curam expetitus, relicta Turingia, in Marchiam commigrauit, operamq; dedit ſedulò, vt domino ſuo Electori rationem artis ſuæ, & conſtantiam officij probaret. Inciderunt, vt fit, varia, quæ exercuerunt Lutherum, ætas ingraueſcens Electoris, quæ tentationes crebras parere, & inualetudinem afferre ſolet. Datus erat hic Luthero campus, in quo excurrere & cognoſci illius induſtria poſſet. Annum enim iam ætatis agebat Elector ſexageſimum quartum, quo in grauiſſimum morbum incidit, & curam etiam grauem & ſolertem deſiderauit. Expromſit igitur Lutherus quicquid ex medicorum præceptis didicerat, quicquid vſu exercitationeque cognorat, & tentatis omnibus, quæ maximè conducere rationibus ægri, quæq; neceſſaria eſſe arbitratus eſt, inſtitutæ curationis exitum optatum expediuit. Secuta

eſt

est plausu magno gratulatio. Princeps ex difficili morbo recreatus est: medico non solum industriæ præmium tributum est, sed graue etiam testimonium impartitum. Is enim iudicatus est Lutherus, cui curatio difficilimorum morborum tutò committi posset. Princeps verò elector documentum maximum dedit, quanti artem medicam faceret, & artificem ipsum honoribus præmijsque amplis auxit. Nam & insignia duo aurea magni precij donauit illi, cum epigraphe nominis sui, & significatione causæ donationis, & pecuniæ insuper summam munificentia tanti principis dignam contribuit. Egregium verò, & voce literisque prædicandum honoratæ artis exemplum, quod ad imitationem etiam expositum esse debet.

Sed venit tandem supremus dies vitæ Ioachimi II. quo demortuo Augustus Saxoniæ Elector Paulum Lutherum præmijs ad se inuitauit. Non inuitus igitur Lutherus ex Marchia in Mysniam ad tanti principis aulam transijt. Erant enim in Augustum conuersi omnium mentes & oculi in imperio, nec eo sapientior & salutarior dux vllus reperiebatur. Facta est hæc demigratio anno Christi 1571. Ab hoc enim anno continuos annos sedecim operæ & vigiliæ Lutheri Augusto, Septemuiro deseruierunt. In hoc tanto temporis spacio, Deus bone, quid non vsu experiundoque Lutherus cognouit? Ducem habuit ad summa omnia cum primis magnum, alacrem, & potentem, à quo ipse excitatus atque erectus ad secretissima quæque in arte sua penetrauit

Latè patet ars medica, nec angustis illis finibus prorsus coërcetur, quibus eam Græci olim circumdederunt.

derunt. Acceſſit non ita pridem magna pars, dum Mahometicum regnum viguit, per Spagiricum & Chymicum artificium ab Arabibus & Saracenis magno labore & ſtudio prolatum, & in officinas inuectum. Elicit, cogit, & comprimit hoc genus artificij ſubtilem quandam & ſpiritualem naturam ex ſimplicibus, in qua natura vis & efficacitas magna ineſt. Hoc nuper admodum magis quàm ante medicos Germaniæ nonnullos ad ſui cultum allexit, & in aulas principum, & potentum peruaſit. Etſi autem per ſe ſolum minus valet ad morbos vel præcauendos, vel depellendos: tamen cum ratione coniunctum pollet multum. Huius vim in caſu aliquo quandoque experti optimates, artem amare, & artifices benignè ac liberaliter tractare ſoliti ſunt. Quod ipſum etiam Auguſtus Elector fecit, cùm in quodam malo diu ſecundum artis medicæ canones curatus, tandem ab alio, qui artificium illud, quod dixi, profitebatur, penitus fuit ſanatus. Ab eo igitur tempore pluris fecit hoc artificij genus Elector: Veruntamen præter rationem adhibendum minimè duxit. Erat enim acutus cenſor artium, & artifices omnis generis colebat. Sed rationes, principia, & cauſas cuiuſq; artificij ſtudioſè diligenterq; exquirebat, & qui reddere aut explicare eas poterant, hos in oculis ferebat.

Commouit eadem res etiam Lutherum, vt plus ſtudij, operæ & ſumtuum, in chymicum artificium impenderet. Eo enim naturæ quodam impetu ferebatur, vt intima artis ſuæ ſcrutaretur, nihilque prætermitteret, quod vel ad augendam, vel ad ornandam medicinam pertinere videretur. Quare Auguſtus etiam cariorem illum indies habuit, & cum eo, quæ vel ipſe co-

gnoue-

gnouerat, vel à summis principibus ac artificibus acceperat, liberaliter communicabat. Lutherus vicissim cum principe Electore, quæcunque explorata aut percepta in arte sua habebat, contulit. Compertum est multa præclara, eximia, rara, & secreta remedia & experimenta ab hoc summo principe, & summo medico peruestigata, sed in vulgus peruulgata non esse. A Luthero tamen profecta sunt in officinas medicamenta complura, quibus nihil pene vsu vberius est. Cuiusmodi est vnguentum de nitro, magisterium perlarum, corallorum, aurum potabile, medicamentum contra calcalum, item extracta plurima ex herbis, Cardui benedicti, scabiosæ, angelicæ, pimpinellæ, & quæ sunt generis eiusdem. Talis autem erat medicus Lutherus, vt neque rationi sine experientia, neque experientiæ sine ratione fideret.

Augustus verò Elector rara quadam & singulari felicitate sanare, cum res tulit, mala potuit. Quod non minus illi datur laudi, quàm Eduardo Anglorum regi & posteris eius, qui strumas, siue scrophulas tactu sanarunt. Lutherum certè vel hoc nomine dilexit plurimum, quòd ad artem suam experientiam vsumque rerum magnum adiunxerat. Nec indotatam artem eius reliquit, sed honoribus, & præmijs ornauit. Testimonio esse potest donatum insigne aureum, quod nomen ac faciem Augusti gerit. Testimonio item esse potest donatum prædium, & alia, quæ nominatim recensere nihil attinet. Hæc autem attigi, vt exemplo honoratæ à tanto principe medicinæ ad amorem cultumque eius alij inflammentur.

Sed præter hanc alia etiam erat causa, quæ Lu-

therum Augusto gratum iucundumque reddebat, ingenuitas, & in dictis factisque constantia & grauitas magno viro digna. In quocunque enim hæ virtutes eluxerunt, is in honore & precio apud Augustum fuit. Cum ergo is singularem integritatem & fidem Lutheri multis magnisque rebus cognouisset: maximè etiam sermonibus & moribus eius delectabatur, nihilque pænè erat, quod non committendum illi putaret. Est omnino decus magnum viri, vera amare, eaque constanter dicere & tueri, in moribus verò omnes insidiosas occultationes & simulationes fugere. cuiusmodi sane in Luthero quasi quoddam lumen eluxit, altioremque eius animum, nihil abiectum, nihil humile cogitantem declarauit. Insitum est magnis animis atque innatum, vt nulla re magis gaudeant, quam veritate aperta, nec vllis hominibus libentiùs vtantur, quàm ijs, qui vera & recta, in religione præsertim, sine inuolucris & ambagibus dicunt ac faciunt. Qualem fuisse Constantium Constantini Magni patrem accepimus, qui etiam explorare solitus est aulicorum suorum animos & voluntates non erga se solum, sed etiam erga Deum, nec fidos sibi esse arbitratus est eos, qui in religione se fideles erga Deum non præstarent.

De Augusto quidem Electore hoc sine vlla dubitatione confirmauerim, eum insita quadam, vsuque longo roborata naturæ vi recta & vera in caussis quæsiuisse, nec facile quieuisse, nisi rationem ex ipsis fontibus eruisset. Apud talem igitur ducem merito gratiosus fuit Lutherus, cui natura datus erat animus ad recta propensus, & ad vera simpliciter libereque proferen-

ferenda procliuis. Fingebat enim & accommodabat ſe totum ad Euripidis Rheſum, qui in tragœdia ait, ſe amare veritatem ſemper, nec eſſe virum duplicem. Vſurpauit autem veritatis profeſſionem non ſolum in ciuilibus negocijs, ſed etiam in theologicis rebus & controuerſijs, quas tanquam hæreditarium munus à patre acceptum, ita cognitas atque perceptas habebat, vt diſſentientes etiam refellere poſſet. Inciderunt varia, in quibus expediendis perſpicua & diſerta explicatione opus fuit. Non enim ceſſat Satanas diſſidiorum ſemina ſpargere, certaminaque ſuſcitare, quibus fides, conſcientia, & conſtantia noſtra probetur & augeatur. Ab his nulla vnquam Eccleſia potuit eſſe tuta. Quò autem maiores contentiones exiſtunt, eò magis libera & ingenua veritatis profeſſio neceſſaria eſt. Ac laude in primis honoreque decorandi ſunt, qui conſtantiam tantam adhibent, vt neque honoris aura, neque periculi tempeſtate de curſu recto dimoueantur. Etſi enim durum eſt, negligere iudicia hominum, & offendere voluntates potentum: magis tamen obtemperandum eſt diuino præcepto, quod profiteri iubet veritatem, ſiue placeat, ſiue diſpliceat hominibus. Sic enim ſapiens ait: Eſto firmus in doctrina recta, & vnus eſto ſermo tuus. Item, ne agiteris omni vento, nec quamlibet viam ingrediaris, ſicut faciunt homines leues & inconſtantes. Quin ad mortem vſque pro veritate pugna, & pugnabit dominus Deus pro te. Odioſum eſt hominum genus, & quidem inuiſum Deo ipſi, qui opiniones ſuas de religione ad tempora, & potentum arbitria inflectunt. Quales optimus imperator Conſtantius ferre olim in

aula sua recusauit. Hos ergo oderat ex animo Lutherus, pestesque ecclesiæ esse iudicabat. Quid autem est in doctrina religionis, quod non Martini Lutheri cura & diuina industria explicatum, illustratum & confirmatum sit? Quæ pars, siue doctrinam ipsam spectes, siue ceremonias intuearis, ab eo prætermissa est? Quid vspiam excogitari potest, quod is non ex veris fontibus deduxerit, expresserit, & contra tot hostes & aduersarios defenderit? In hanc cogitationem quoties incidebat Paulus Lutherus, ingemiscebat vehementer ac detestabatur ex animo ambitionem ac temeritatem eorum, qui cornicum oculos configere, vt in prouerbio est, audent, & relicta pura ac sana doctrina atque hierarchia à Luthero accepta, nouas opiniones & ritus inducere in Ecclesiam conantur: quasi non viderit Lutherus in tot certaminibus, controuersijs, & tentationibus, quod ipsi vident, nullo nec vsu, nec experientia spirituali confirmati. Quod quid est aliud, quàm veritatis thesaurum omnium preciosissimum prodere, & ab afflicta ecclesia transfugere, & ad florentiorem deuolare? Longiùs hæc persequor, quàm instituta ratio postulat, breuiùs autem, quàm si de hac re vna disputarem. Sed copiosiorem me facit Pauli Lutheri constantia in professione vnius & eiusdem sententiæ, cum de tota religione, tum de singulis eius partibus. Non enim ita corpus totum defendebat, vt membrum siue partem aliquam proijceret, nec adduci sese eò vnquam passus est, vt vllam in religione collusionem cum aduersarijs, aut simulationem, dissimulationemúe probaret.

Et hanc quidem libertatem in iudicando & lo-

quendo

quendo approbauit Augustus Elector, quoad in hac vita remansit. Postea verò, cùm nouitas à quibusdam hominibus quæreretur, Lutherusq; pristino suo more bene recteque tradita & ad illud vsque tempus sanctè custodita tueri conaretur; fraude & calumnia oppressus decedere de statione coactus est: vt illud disceret, quod maximi momenti est, parum esse vera dicere, nisi eadem etiam sufferendo, tolerandoque, quæ res fert, comprobes. Vix enim dimidia pars est professionis Euangelicæ, ea, quæ recta esse duxeris, proferre liberè, nisi constantiam etiam adiungas, vt odia & aduersa, quæ secum fert veritatis professio, subeas & patienter feras. Cœpta erat iam imminui opinio de doctrina Lutheri, & prætexebatur nouitati speciosum nomen Melanchthonis, eoque res perducebatur, vt qui scire aliquid videri volebat, Philippicum sese profiteretur, non Lutheranum. Hunc fucum statim deprehendit Lutherus, libereque redarguit atque refellit. Quasi verò nunc demum Philippica doctrina opponi possit, aut debeat Lutheranæ, & is qui Philippum sequitur, discedere à Luthero cogatur. Quæ hæc est nouitas, quàm plena insidijs, fraude, & fallacijs? Horrendus profecto abusus est nominis Philippi ad tegendam fraudē, quæ contra ecclesiam hanc concepta erat. Quæ est enim fraus aut dolus, si hic non est, cùm aliud simulatur, & aliud agitur? Ostentabatur quadam simulationis specie doctrina Philippi, & id tamen de industria agebatur, vt nouæ & insolentes opiniones & ritus in ecclesiam & scholas importarentur. Hinc rumor non bonus longè lateque dissipatus est, & suspecti esse nomine defectionis à Lutheri doctrina apud exteros

ros cœpimus : cùm tamen, quod Deus nouit, neq; à doctrina, neque ab ordine Ecclesiastico, quem Lutherus post se nobis reliquit, discedere in animo habuerimus.

Hæc fucati candoris & ruboris medicamenta Luthero magnum & acerbum dolorem commouebant, parumq́ue aberat, quin exanimarent eum & interimerent voces istæ, quæ iactabantur, non Lutheranum amplius esse appellandum vllum in ecclesia : quia inuisum illis hoc nomen planè factum erat : quo tamen nomine nemo nostrum abutitur, sed cum Lutheri doctrinam nominamus, ipsum Dei verbum à Luthero traditum, & in Augustana confessione comprehensum intelligimus. Adeò autem nouerat Paulus Lutherus Philippum, vt quid senserit aut voluerit ille, non ex alijs discere cogeretur. Ipse enim docentem eum audierat, omnia eius dicta & facta obseruarat, & probè meminerat. Sic ergo iudicabat, ne Philippicæ quidem doctrinæ custodes esse eos, qui noua illa dispergere cœperant : cùm neque res, neque verba, neque phrases Philippi retineant. Quod facile suffragio suo comprobabunt omnes, qui Ecclesiæ Saxonicæ scripta cum exterarum ecclesiarum libris contulerint. Non minùs igitur de Philippica doctrina actum fuisset, quàm de Lutheri, si res ita, vt cœperat, ire perrexisset. Quid ergo miseris nobis tandem relictum fuisset?

Nec tam detestabatur tamen doctrinæ veræ mutationem, quàm hypocrisin, qua isti Lutheranæ doctrinæ hostes vtebantur. Tales enim neque esse, neque haberi volebant, quales erant : cum sat scirent, nullam aliam doctrinam esse acceptam plerisque omnibus, qui Saxonicæ Ecclesiæ membra sese profitentur,

nisi

nisi eam,quam Lutherus ex veris fontibus Israëlis hausit, & perpurgauit. Ad eam igitur specie quadam fucata sese ita conformabant, vt aliud nihil se sentire aut velle dicerent. An non hoc est aliud lingua promptum, aliud corde clausum habere? Quis bonorum est, qui fucum talem non odio dignum censeat? Officiosa quidem occultatio interdum laudem habet; sed hæc insidiosa dissimulatio Deo & hominibus inuisa est. Itaque crebris sermonibus vsurpare illud solebat Lutherus, philosophos olim liberè ingenueque sectæ suæ nomen gessisse, & ex eo quenque nominari voluisse, quem maximè probasset: hinc Socraticos ex Socratè, Platonicos ex Platone, Pythagoreos ex Pythagora, appellatos esse. Et in ecclesia iam pridem papistæ vocari cœperunt, qui Papæ ductum sequuntur, Hussitæ verò, qui Husi doctrinam probant. Lutherani quoque iam multis annis appellati sunt, quicunq; doctrinæ à Luthero repurgatæ assentiuntur. Neque tam est fædum hoc nomen, vt eius pudere nos deceat, neque adeò impium, vt vitare illud oporteat. Contra verò impium est Lutheri doctrinam odisse, & liberè tamen contrariam profiteri nolle. Tale crimen ne Ethnici quidem in se admiserunt: Sed qualis quisque est, talem se gerere, talemq; videri debere iudicarunt. Exsecranda igitur est talis hyprocrisis, & remis velisque, vt in prouerbio est, fugienda. Tanto autem odio Lutheri nominis ardebant, hi nouæ & insolentis in his regionibus doctrinæ sectatores, vt Flacianos appellare inciperent omnes, qui Lutheri doctrinam defendere constanter perseuerabant: vt ex appellatione inuidiosa in inuidiam eos ipsos raperent.

Quò

Quò autem inconſtantia, mutabilitasque mentis in religione deteſtabilior eſt: eò magis prædicanda ac celebranda eſt Pauli Lutheri firmitas, & in profeſſione veritatis libertas, qua id, quod bene cognitum & conceptum animo habuit, ingenuè ſemper dixit, & defendit. Teſtes eſſe poſſunt huius conſtantiæ omnes, quibus modo vſus & conſuetudo aliqua cum eo fuit. Cui autem animus ab adoleſcentia rectus fuit, ei nec ad extremum fides vera in Chriſtum defuit. Non enim alij ferè ſermones vlli ab eo habiti ſunt, ſupremo vitæ tempore, quàm de miſericordia Dei tam erga ſe miſerum peccatorem, quam erga totam Eccleſiam, hoc vltimo tempore declaratam, quo erepta ex tenebris, & erroribus doctrina cœleſtis purè integreque traditur, & vſus Sacramentorum integer, & omni ex parte authoris inſtitutioni conſentaneus eſt. In primis tamen præſens beneficium prædicabat, quo diuinitus iterum ſanitati & integritati reſtitutum eſt verbum Dei, & ab impendentibus corruptelis vindicata ſunt Sacramenta.

Memini etiam valdè anxium & ſolicitum illum eſſe, de ingenti Turcorum furore aduerſus Chriſtianos in vicinis regionibus. Cuius quidem furoris documentum horrendum dederunt nuper, cum in Croatiam infuſſi ſpacio quadraginta miliarium eam populati ſunt, oppida exuſſerunt, propugnaculum eius firmiſſimum occuparunt, agros vaſtarunt, homines partim iugularunt, partim in ſeruitutem abripuerunt. Hæc conſiderans attentiùs, ingemiſcebat grauiter, metuereque ſe dicebat, ne eadem calamitas non ita multo pòſt nobis etiam in Germania accidat. Cui cùm ego ſententiam Martini Lutheri, de duratura monarchia

quar-

quarta vſq; ad finem mundi, ex Danielis vaticinio expreſſam, recitarem, acquieſcebat quidem nonnihil, ſed diminutionem tamen, & lacerationem ingentem Germanici imperij non obſcurè pertimeſcebat.

Decedens autem ex aula Lipſiam ſibi delegit, in qua ſedem rerum ac fortunarum collocaret. In hac igitur vrbe ab anno vſq; octogeſimo ſeptimo, quod reliquum fuit ætatis contriuit, omnemque curam & operam in pellendis hominum infirmitatibus & morbis poſuit. Superiori verò anno nonageſimo ſecundo ab illuſtriſſimo Adminiſtratore Electoratus Saxonici, domino Friderico Guilelmo Saxoniæ duce, ad curam tam ipſius celſitatis, quàm principum pupillorum ſtipendio liberali & honeſto vocatus eſt. Et ſi vita longior fuiſſet, etiam archiater vicini principis magni factus eſſet. Tranſegit autem annos multos in viduitate, cum liberis ſuauiſſimis, quorum ſex ex Anna, quam ex antiqua & nobili familia VVarbeciorum in Sueuia anno quinquageſimo tertio duxerat, ſuſcepit. Ac de filijs quidem vnus maturè vitam hanc deſeruit. Reliqui verò tres, Ioannes Erneſtus, Ioannes Fridericus, Ioannes Ioachimus fratres honeſtiſſimè educati cum patre in domeſtica diſciplina manſerunt vſq; ad illud tempus, quo natu maximus Ioannes Erneſtus in Euangelicum collegium canonicorum, quod eſt in Cicenſi diœceſi, cooptatus eſt. Filias verò reliquit duas, quarum altera Margarita Simoni Gotſteig archiepiſcoporum Magdeburgenſium adminiſtro primario nupta fuit, altera verò Anna viro nobili, Nicolao Marſchalch in Oberſchaar in matrimonium collocata eſt.

Etſi autem vitam priuatam & quietam in hac repub.

ex parte magna egit: tamen ad emendationem Ecclesiæ, quæ ab Administratore Septemuiratus Saxonici Friderico Guilelmo, & collega eius Ioanne Georgio, Electore Brandeburgico instituta est, quantum potuit, libenter & studiosè contulit. Nam & monere, quæ ad tantum opus pertinebant, poterat, & sua voce authoritateq; alios excitabat. Scio nihil ei maiori curæ magisq; in optatis fuisse, quàm vt labes mutabilitatis in doctrina religionis aspersa Saxonici Septemuiratus Ecclesijs elueretur, omnisq; suspicio defectionis à doctrina Lutheri tolleretur, & ad verum consensum iuxta Augustanam confessionem reduceremur. Id quod etiam optatum tulit. Non enim è vita exijt, priusquam susceptùm visitationis opus in exitu iam fuit. Quod cum ad restitutionem doctrinæ Lutheranæ, ad extinctionem verò sententiæ contrariæ pertinere intelligeret: lætabatur, & ex animo gratias Deo agebat. Erat etiam ipsis Visitatoribus ex omni flore nobilitatis Mysnicæ, disciplinæq; theologicæ sum̃o consilio delectis viris, valde iucunda eius consuetudo, grataq; de necessarijs rebus collatio.

Quanquam autem morbo diuturniore conflictatus est: nullum tamen intolerantiæ signum dedit, sed hac vna re ægritudinem suam solatus est, quod Deum placatum sanguine filij vnigeniti haberet. Hoc ita animum suum erexit & confirmauit, vt auidè mortem impendentem expectaret, & cum Christo esse percuperet: cui etiam coram gratias agere pro repurgata doctrina Ecclesiæ gestiebat: disertè multis verbis declarans & protestans, se toto animo à Caluiniana secta dissentire & abhorrere. Tandem octauò Idus Martij anni huius nonagesimi tertij in hac sententia & confessione

fir-

firmus, ſpiritu ardens, & fiducia in precioſo ſanguine Ieſu Chriſti fixa atq; locata animam exhalauit, & in cœleſtẽ conſuetudinẽ migrauit: vbi cum Deo, beatis Angelis, & omnib. electis vita & læticia ſempiterna fruitur.

Hæc ſunt, filij atq; hæredes Pauli Lutheri ſuauiſſimi, quæ de patre veſtro commemorari honeſtè & verè potuerunt. Phyſicus primum fuit non vnus de omnib. ſed eximius, vel potius protophyſicus. Medicus fuit non vulgaris, ſed potentiſſimorũ principum archiater. Et in hoc quidem munere officij caſtè, integrè, feliciterq; verſatus eſt, ac laborantibus, quoad eiùs facultas tulit, vſui ac ſaluti fuit. In moribus verò & omni vitæ cultu grauem conſtantemq; ſeſe præſtitit, nihil humile, nihil abiectum cogitauit, & à leuitate omni ſtudio ac voluntate abhorruit. In primis verò in religionis ſententia firmus, fidelis, & ſtabilis permanſit: quæ vera & recta eſſe ſciuit, ea apertè & ingenuè profeſſus eſt, nec ab eo curſu ſpe aut metu vllo deterreri ſeſe paſſus eſt. Hæc quò laudabiliora ſunt, magisq; ad imitandum expoſita: eò vobis maiori ſolatio, & honori eſſe debent. Non tamen ad vos ſolùm hæ laudes patris ſpectant, qui hæredes nominis auiti & paterni eſtis: ſed imitatio etiã ad nos omnes, qui Lutheri doctrinam & inſtituta probamus & ſequimur, pertinet. Nam vt vos nominis atq; virtutis Lutheranæ hæredes eſtis: ſic nos decet, doctrinæ Luthenaræ cuſtodes eſſe fideles & conſtantes, non correctores, diſcipulos, non magiſtros: ne intempeſtiua & præpoſtera ſapientia aut verbũ Dei ipſum, aut natiuam verbi ſententiã effundamus, & malum horrendũ animæ & corporis, ꝙ vitare poſſumus, nobis & poſteris temere accerſamus.

RECTOR
ACADEMIÆ LIPSIENSIS.

ANnos habebat PAVLVS LVTHERVS *decem & tres, cùm diuinus ipsius parens* MARTINVS LVTHERVS *è vita mortali excessit. Est enim in lucem editus anno* CHRISTI *millesimo quingentesimo trigesimo tertio, Ianuarij die vicesimo octauo. Patris verò beata migratio commutatioq́ vitæ in decimum octauum Februarij, anni millesimi quingentesimi quadragesimi sexti incidit. Contriuit autem* PAVLVS *hos pueritiæ annos in domestica disciplina, & patria schola, sic, vt spem parentibus magnam summæ eruditionis atq; virtutis à puero afferret. Elucebat in primis indoles quædam ad virtutem, quæ magnanimitas appellatur, tum ad doctrinam eam, quæ vim naturamq́ rerum explicat, & remedia ad arcendum morbos comparat. Ac signa quidem acris animi magniq́ multa dabat, quibus exstimulari illum ad grauitatis constantiaq́ laudem pater intelligere poterat. Itaq; eò impensius etiam illum amabat, quò naturæ animiq́ vim maiorem in illo perspiciebat. Ad doctrinam verò de natura, & de remediorum, quæ corporibus adhibentur, copia, maiori quodam impetu, vel, vt Plato de Isocrate dixit, diuiniore animi motu ferebatur. Quocirca parens etiam ingrediendi, persequendiq́ illius studij, quò natura ducebat, si non suasor & impulsor, probator certè fuit. His naturæ donis mirificè delectatus pater, in oculis ferebat filium, nec à latere suo discedere patiebatur. Filius contrà parentis dicta & facta omnia sic obseruabat & amplectebatur, vt ad se pertinere eorum imitationem iudicaret. Contigit*

tigit ergo illi id, quod maximè optabile est bonis liberis, vt mortis etiam parentis spectator esset. Profectus enim cum eo Islebiam, tanta cura & studio coluit & obseruauit illum, vt in complexu huius filij sanctissimus pater placidissimè expirârit. Vt autem fieri non potest, vt exempla paternæ pietatis atq; magnanimitatis, in liberos infusa, non radices agant, & fructum per omnem vitam afferant: sic documenta grauitatis & constantiæ paternæ id in filio effecerunt, vt grauis constansq; in religionis sententia vsq; ad mortẽ reperiretur. Etsi enim religionem non, vt pater, docuit & propagauit: tamen vnam semper eandemq; professus est; nec tueri etiam, si sibi periculum procrearetur, destitit. Postquam verò in Philosophia & literarum latinarum atq; græcarum doctrina longè ad medicam artem processerat, testimonium publicum ab Academia VVittenbergensi consecutus est, & anno millesimo quingentesimo quinquagesimo septimo, Decano D. Iacobo Milichio, Doctor Medicinæ renunciatus est. Accesserat iam ad naturam eximiam ratio quædam confirmatioq; doctrinæ. Quocirca præclarum quiddam ac singulare inde extitit. Est enim vocatus ad curam corporis à summis ducib. & septemviris imperij Romani: Primùm quidem à Saxoniæ superioris principibus in aula VVimariensi, vbi consilium in prouidendo, industriamq; in agendo præclarã declarauit. Permansit in hac aula vsq; ad Gothæ vrbis in Turingia deditionem, quamq; dederat principi Ioanni Friderico fidem, eam nec in ipsa obsidionis difficultate atq; periculo fefellit. Tolerauit enim forti animo omnes molestias, terrores, impetus, & vehementissimas oppugnationes, quas Martis vis armorumq; furor parere solet. Redacto verò in deditionẽ imperij castro, in aulam Brandepurgicam Electoris Ioachimi secundi transijt, factus illius protophysicus, siue Medicus & curator corporis primarius. Quo quidem in officij munere versatus est

 singu-

ſingulari animi attentione, vigilantia, & diligentia. Tum integritatem in iudicando, libertatemq́ in dicendo magis in dies ſingulos oſtendit. Vocato ad vitæ exitum Ioachimo II. Marchiam reliquit, & Auguſto Saxonum principi Electori operam dedit. Hic demum omnes profudit vires animi atq́ ingenij, datumq́ iam ſibi eſſe putauit campum, in quo excurrere virtus ipſius atq́ cognoſci poſſet. Nam ad ingenium moresq́ principis tanti totū ſeſe conformabat. Quia ergo acerrimo ingenio erat princeps, ingenij vim & ipſe expromebat. Quoniam ingenuitatem amabat Elector, ingenuū ſeſe præſtare & ipſe in dictis & factis ſtudebat. Simulationē oderat dux: hypocriſin igitur omnem fugiebat & ipſe, malebatq́ adeo apertè vel odiſſe, quàm fronte ſententiā occultare. Artis amator maximus erat Auguſtus: in arte igitur, quam profitebatur Lutherus, ita ſeſe exercuit, vt omnes eius partes perueſtigaret, nec quicquam tam abditum, tamq́ reconditum eſſe putaret, quod aſſequi ſolertia, elaborareq́ induſtria non poſſet. Emergebat tunc magis penè indies ſpagirica ars, & iam in ipſas etiā principum aulas penetrârat. Perſuaſum quoq́ erat nonnullis, vim magnam medendi quibuſdam incommodis hominum ineſſe medicamentis arte iſta paratis. Quod vt re vſuq́ experiri LVTHERVS *poſſet, operam enixè dedit. Non enim opera, non ſumptibus parcendum duxit, nec quieſcendum ſibi eſſe arbitratus eſt, priuſquam intima perſpexiſſet, &, vt ſic dicam, medullam & ſuccum cognouiſſet. Nec malè profectò ſtudium & operam collocauit. Nam ad rationalem medicinam adiunxit hanc etiam partem, quæ chymica quadam ingenioſè & artificioſè inuenta atq́ elaborata complectitur: nihil vt eſſet ab vlla parte, quod non comprehenſum animo probatumq́ vſu teneret. Accedebat conſuetudo & familiaritas non ſolùm cum eruditiſſimis quibuſq́ medicis, ſed cum ſapientiſſimis etiam principibus, quorum*

pruden-

prudentia ad maiorem exercitationem in sua arte traductus est. Non igitur mirum est, eum non solùm artificibus in hac disciplina æquatum esse, sed ipsis etiam principib. carum extitisse: in primis verò Augusto Electori Saxonum, qui vt artem omnem mirificè amauit, sic artifices etiã magnifecit & decorauit. Hinc factum est, vt cùm alijs muneribus, tum prædio etiam amplo Lutherus ab eo donatus sit. Erat præterea in Augusto non solùm amor & cura, sed etiam ardor quidam veræ religionis. Hoc ergo incensus atq; impulsus, etiam ministros amabat eos, in quibus liberam ingenuamq; religionis Christianæ professionẽ reperiebat. Hoc in genere maximè eminebat Lutherus, vtpote cui religio nulla placuit, nisi ea, quam ex fontibus Israëlis pater ipsius diuino impulsu, & heroica constantia è tenebris in lucem reuocauit. Hanc enim vt in domestica patris disciplina imbiberat, sic per omnem vitam constanter retinebat. Erat verè παρρησιαστής, *amans libertatis in dicendo, alienus ab adulationis & assentationis crimine. Ac sunt quidem virtutes aliæ in* PAVLO LVTHERO *multæ & magnæ; sed haud scio, an vlla magis in eo sit prædicanda, quàm hæc ipsa* παρρησία, *qua patri similis maximè videbatur. Post Augustum, Duci & Electori Saxon. Christiano operæ eius ampliùs triennio deseruierunt. Deinde multam salutem aulæ dicens in hanc vrbem commigrauit, & inter ciues piè integreq; vixit; laborantibus succurrit, & ægris, quotquot potuit, medicinam fecit, vsq; ad hoc ipsum tempus, quo in morbum incidit, ex quo conualescere non potuit. Quanquam enim curam diligentem sui ipse habuit, & aliorum medicorum consilio operaq; vsus est: tamen grauiùs indies laborauit, vt non sine causa ad beatam migrationem, commutationemq; Vitæ totum sese præpararet. Itaq; nihil tam in optatis ei erat, quàm vt eò celeriùs molesto corporis onere liberaretur, quò maturiùs venire in sinum atq; com-*

plexum

plexum filij DEI *liberatoris ac fratris dulcissimi cupiebat. Quod tandem optatum tulit, & octauo Idus Martij huius anni, paulò post horam octauam, ab hoc ipso fratre dulcissimo* IESV CHRISTO *ex hac turba & collunione in cœlestem patriam euocatus atq; cooptatus est: relictis tribus filijs de quatuor, quos ex Anna de antiqua & nobili VVarbeciorum familia ducta, & ante annos septem in cœlestem consuetudinem præmissa, suscepit; & duabus filiabus, quæ honoratis, & nobilibus viris nuptæ in matrimonio collocatæ sunt. Auditæ sunt, quoad in lecto decubuit, crebræ eius voces, plenæ spiritu & fide* IESV CHRISTI. *Nec piguit eum sæpius repetere ac disertè declarare, qua fide mori & accedere ad Christum vellet, nempe ea, quæ est fixa & locata in vno & solo merito Christi. In doctrina verò de Cœna sancta omni asseueratione confirmauit, se nullam aliam sententiam probare & admittere, quàm eam, quæ ex sancto Dei verbo, per* LVTHERVM *patrem declarata & defensa hactenus fuit. Qui secus sentiant, ab his se animo & professione abhorrere asseuerabat. Nostrum est, hoc magnanimi viri discessu à nobis affici, & quod postremum officium ei debemus, funus illius honorificè ad locum sepulturæ comitari. Quod vt more institutoq; Academiæ nostræ à nobis peragi possit, hortamur omnes iurisdictioni nostræ subiectos, vt hodie hora III. i[illegible] funeris deductione adsint, & mortuo debitum of[illegible]ium honoremq; tribuant. P P.*

Lips. Martij die XI. anno
verò XCIII.